

to:
kirjaamo@minedu.fi

Lappeenrannan kirjaamon diaario: 359/00.04.00/2017

Lausuntopyyntö:

Asia: Ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi OKM022:00/2015

LAUSUNTO

Ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi (OKM022:00/2015) kokoaa yhteen oleellisia tekijöitä ja haasteita tulevaisuuden museomaailmasta.

Digitalisaatio, yhteisöllisyys, vuorovaikutteisuus, luotettavuus, jatkuvuus, moniäänisyys, demokraattisuus, rohkeus ja ennakkoluulottomuus ovat keskeisiä arvotermejä kuvaamaan toimintatavoitteita moniammatillisessa museomaailmassa tulevina vuosina. Erikoisesti digitalisaatio nousee kaikkea läpäiseväksi, monitasoiseksi ja -suuntaiseksi kanavaksi kulttuuriperimän vaalimiseksi ja välittämiseksi kaikille kansalaisryhmille museopoliittisessa ohjelmaehdotuksessa. Digitalisaatiossa kehitys on nopeinta ja museoiden täytyy pysyä kehityksessä mukana omalla sektorillaan ja mahdollistaa museomaailman vaikuttavuuden nosto globaalisti yhtenä tiedon tuottajana, säilyttäjänä ja jakajana.

Ohjelmaehdotus on jaettu kuuteen kehittämisalueeseen:

1. Tavoitteena kohtaamiset ja kumppanuudet, 2. Osaava ja oppiva museoala, 3. Museoiden kokoelmat esille ja käyttöön, 4. Digitaalisuus mahdollisuuksien avaajana, 5. Uudistuva, vahva ja vaikuttava museokenttä, 6. Kestävyyttä ja joustavuutta rahoitukseen.

1 Tavoitteena kohtaamiset ja kumppanuudet

Museot ovat jo nykyisellään monikanavaisia toimijoita, mutta uusia tasoja kumppanuuksille löytyy monialaisten verkostojen ja kansalaisaktiivisuuden mukaan ottamisen kautta. Museopoliittisessa ohjelmaehdotuksessa on haarukoitu lähes kaikki mahdolliset toimintatavat, joissa **museomaailman kynnys madaltuu** entisestään monimuotoisilla toimenpideohjelmilla. Ne ovat varteenotettavia toimintaehdotuksia, jotka toteutuakseen edellyttävät myös todellista resursointia (mm. moderaattoreita, palvelualustoja), ei yksistään lupauksia ja hyvää tahtoa. Uusien kumppanuuksien kautta saadaan liittymäpintaa ja vaikutuskanavia monisuuntaisesti yhteiskunnallisen keskusteluun. Samalla alueiden identiteettiä voidaan vahvistaa osallistumisen ja vuorovaikutuksen kautta. Museot voivat parhaimmillaan olla laaja-alaisia, demokraattisia oppimisympäristöjä.

Museoiden toivotaan nostavan esille yhteiskunnallisesti tärkeitä ja ajankohtaisia teemoja. Arvokeskustelua tarvitaan siitä kuka /ketkä

määrittelevät teemoja? Miten poliittisia / epäpoliittisia museoiden pitäisi olla, vai olemmeko neutraali areena keskusteluille? Museo voi olla **aktiivinen yhteiskunnallinen keskustelija** verkostojen kautta ja osallistavan yhteisöllisyyden kautta. Erilaiset verkostot voivat **jakaa asiantuntemustaan** ja saavuttavat yhdessä enemmän niin tieteellisiä, elämyksellisiä kuin toiminnallisia hyötyjä.

Kulttuuriympäristöihin ja kaavoitukseen liittyen museoiden pitääkin ottaa kantaa, samoin esim. julkisen taiteen hankintojen kautta, erikoisasiantuntijoina. Yhteisötyöskentely ja verkostoissa vaikuttaminen ovat oma alueensa, jossa museoammattilaiset tarvitsevat koulutusta ollakseen läsnä virtuaalisessa maailmassa muistiorganisaation edustajina.

Vapaaehtoisten ottaminen mukaan museoiden toimintaan on voimavara soveltuvilla alueilla. Museoammattilaisten ja esim. kulttuuriperintöalan vapaaehtoistoimijoiden tiiviimpi yhteistyö ja vuoropuhelu tuottavat hyviä toimintamalleja ja oppimisen kokemuksia puolin ja toisin.

Vapaaehtoistoiminnalle löytyy luonnollinen perusta osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen liittyen. **Hyviä käytänteitä** vapaaehtoisesta työstä kannattaa jakaa museomaailmassa. Oleellista on tiedostaa, ettei vapaaehtoistyö voi korvata museoammattillista työtä. Tämä vapaaehtoisuuden korostaminen on ristiriidassa moniammatillisuuden ja koko ajan oppivan museoammattillisen henkilöstön arvostuksen kohottamisen kanssa (yksi tavoitteista). Jo nykyisellään museoammattillisen henkilökunnan palkkaus suhteessa koulutukseen, on heikko. Vapaaehtoisuudella on omat rajansa, jotka tulee tiedostaa.

2 Osaava ja oppiva museoala

Maailma muuttuu ja niin muuttuvat myös museot/museolaiset osana yhteisöjään. **Museoammattilaiset** tarvitsevat jatkuvaa **koulutusta** muutoksen hallintaan ja sen hyödyntämiseen. Asianmukainen, tehtäväsidonnainen resursointi niin rahallisella ja henkilöstöpuolella takaavat tuloksia. Monitasoinen osaaminen ja **moniammatillisuus** ovat jo nykypäivää ammatillisissa museoyksiköissä, mutta järjestelmällistä lisäkoulutusta tarvitaan. Vertaisoppiminen, liikkuvuus niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla, luovat uusia oppimisalustoja museoammattilaisille. Jatkuva tietoinen koulutus lisää museoalan ammattilaisten tasoa. Siksi osaamisen **tarveselvitys ja sen pohjalle tehtävä osaamis- ja liikkuvuusohjelma** ovat kannattavia ehdotuksia. Suunnitelmallinen toiminta koulutuksessa ja osaamisen lisäämisessä, voivat edesauttaa myös museoiden profiloitumista omassa toiminnassaan. Henkilöstö on kuitenkin kaiken toiminnan ydin.

3 – 4 Museoiden kokoelmat esille ja käyttöön

Kokoelmat ja tietovarannot ovat museoiden perusta, joten niiden laajempi saavutettavuus kaikilla tasoilla, on hyvä nostaa esille. **Avoimuus, läpinäkyvyys, kulttuuriomaisuuden kuuluminen kaikille**, ovat tavoitteita, jotka edistävät museoiden toimintaa yhteiskunnassa. Kokoelmien merkityksen korostaminen koko museosektorin eri toiminnassa on oleellista.

Kokoelmien digitalisointi vaatii todellisia resursseja (ammatillista

henkilökuntaa, laitteistoja, ohjelmia, palvelimia). Valitettavasti rahoitukset eivät ole pysyneet ajan tasalla digitoinnin nykyvaatimusten kanssa. Kokoelmien saavutettavuus ja avaaminen muun muassa *Finnassa*, vaatii henkilötyövoimaa, joka varmistaa, että jaettu tieto on laadukasta ja oikeaa.

Museopoliittisessa ohjelmaehdotuksessa jätetään avoimeksi, kuinka kaikkiin uusiin ja laajennettuihin tehtäväalueisiin resursoidaan. Kokoelmien perusdigitointiin ei enää saa erillisrahoitusta valtion tasolta, vaan oletetaan että ollaan jo tuotteistuksen puolella kaikkialla. Perustyötä on kuitenkin runsaasti tekemättä, ja jos halutaan suurta digiloikkaa, se vaatii erillisrahoitusta ja ammatillista työvoimaa, jolla prosessi voidaan viedä läpi. **Pitkäaikaissäilytystä** täytyy kehittää ja siinä **keskitetyn palvelun** tarjoaminen olisi suuri edistysaskel valtakunnallisesti. Myös **digitalisaation suunnitelmallisuus** ja **standardien** noudattaminen edistävät museotyötä, aineistojen yhdenmukaisuutta ja käytettävyyttä kokonaisvaltaisesti.

Kokoelmienhallinta on keskeinen asia kaikille museoille riippumatta niiden koosta. Kaiken museotoiminnan perusta on aineistojen laadukkaassa hallinnassa ja sisällöissä. Ohjelmaehdotuksen ajatus siitä, että keskitytään tulevaisuudessa **asiantuntijuuteen** liittyvien palvelujen myyntiin, on kannatettava. **Kokoelmien liikkuvuus** edellyttää hallittuja käytänteitä, niin ettei siitä tule rahastuksen väline, joka estää lainaustoimintaa. Kokoelmien laajeneva näyttelykäyttö ja tutkiminen, ovat hyviä tavoitteita, koska sitä kautta kokoelmien käytettävyyttä ja saavutettavuutta paranevat useilla tasoilla. Tavoitteena pitää olla passiivisesta yhä enemmän aktiiviseksi.

Yhteisillä palvelualueilla saavutettaisiin synergiaa. Tämä kehitys vaatii kohdennettua ja suunnitelmallista toimintaa koko museosektorilta ja resursointia keskitetysti. Taidemuseoiden kokoelmakysymyksiä ei ole erityisemmin otettu esille, vaikka niihin kohdentuu erilaisia tekijänoikeudellisia ja hallinnallisia asioita (tekijänoikeudet, museoiden kokoelmat, kaupunkien kokoelmat, julkiset taideteokset, museot ja prosenttitaide).

Ajatus, tavoitella monien toimijoiden **yhteisistä kokoelmakeskuksista** on erittäin hyvä suuntaus. Valitettavasti niitä ei ole rakennettu niin laajasti kuin olisi tarvetta. Mahdollisesti maakunta uudistus ja valtiollinen museopoliittinen ohjelma ohjaisi rahoittajia suuntaamaan varoja kansallisen kulttuuriomaisuuden säilymiseen keskitetysti. Synergiaedut ja kokoelmien turvaaminen säädelyissä olosuhteissa edistäisi monin tavoin kansallisia tavoitteita. Yli kuntarajojen menevä yhteistyö on museosektorilla arkipäivää, mutta rahoituspäätöksissä ja kunnallishallinnossa se on hankalampaa.

Valtakunnallisen Tako-yhteistyön laajentaminen ja keskusteleminen kokoelmista, niiden sisällöistä ja vastuiden jakamisesta, ovat hyviä tavoitteita ja kannatettava toimintamalli. Yhteistyö poistaa osaltaan päällekkäisyyksiä ja siten saadaan olemassa olevat resurssit käytettyä paremmin ja kohdennetummin.

Kokoemapoliittiset ohjelmat tukevat ja tarkentavat vastuita alueellisesti. Lisäksi **tutkimuspoliittisten ohjelmien** luominen on kannatettava ajatus ja lisääisi osaltaan kokoelmien arvoa, käytettävyyttä ja tiedon tasoa.

4 Digitaalisuus mahdollisuuksien avaajana

Erikoisesti **digitalisaatio** nousee kaikkea läpäiseväksi, monitasoiseksi ja suuntaiseksi kanavaksi kulttuuriperimän vaalimiseksi ja välittämiseksi kaikille kansalaisryhmille museopoliittisessa ohjelmaehdotuksessa.

Digitalisaatioon liittyen on nostettu paljon erilaisia toiveita esim.

yhteisöllisyys, keskustelu yhteiskunnan ja museoiden kanssa, museoiden tarjotessa virtuaaliset palveluja, joissa ”mahdollistetaan muun muassa joukkoistaminen ja osallistuva yhteistuottaminen”. Ajatukseen liittyy paljon erilaisia käytännön haasteita: tarjoavatko museot jonkinlaista YouTube-kanavan tyyppistä palvelinta tai kuvapalvelinta, jolle jokainen pääsee lataamaan omaa aineistoaan? Missä menisi raja museon asiantuntijuuden ja yleisöpalvelun moderaattorin välillä? Tätä kautta voidaan saada valtava määrä hienoa ja hyödyllistä tietoa, mutta miten tieto organisoidaan ja ”tieteellistetään”. Miten suhteuttaa tähän henkilötietosuojalaki, tekijänoikeudet ja avoimuus? Oma koulutettu ”nettiguru” museossa, olisi potentiaalinen uusi museoammattilainen, jota kaivattaisiin nopeatempoiseen verkkomaailmaan työskentelemään.

5 Uudistuva, vahva ja vaikuttava museokenttä

Museo on aina paikallinen, alueellinen ja kansallinen voimavara, olipa kyseessä vapaaehtoisvoimin ylläpidetty kotiseutumuseo, kulttuurihistoriallinen kaupunginmuseo, erikoismuseo tai kansainvälisesti profiloitunut taidemuseo. Yhteys ihmisiin ja yhteisöihin sekä museoiden taustayhteisöjen sitoutuneisuus ja tahto niiden ylläpitämiseen luovat vahvan perustan museotoiminnalle. Vahvan toimintayksikön tunnusmerkkejä ovat selkeä profiili ja tavoitteellinen toiminta, sitoutunut ylläpitäjä ja riittävät resurssit, vuorovaikutteisuus ja yhteistyökyky sekä laadukas ja vaikuttava toiminta.

Profiloituminen ja sen vahvistaminen ovat hyviä tavoitteita, mutta samalla eri puolilla maata tapahtuu yksiköiden toimintojen yhdistämissä (mm. kaupunkien omistamissa museoissa/ museokeskuksissa). Tämä ei aina edesauta profiloitumaista. Museokeskusten sisälläkin pitäisi mahdollistaa profiloituminen museokokonaisuuksien erilaisuus ja eri rytmisyys toiminnassa ja tavoitteissa huomioiden. Taidemuseoiden roolia kuvataiteen kentällä ei kommentoida mitenkään. Se on kuitenkin yksi taidemuseoiden olennainen erityispiirre ja yhteiskunnallinen rooli.

”Uudistuva, vahva ja vaikuttava museokenttä”- osiossa ehdotuksena on, että museokentän rakenne uudistetaan sisällöllisesti ja lainsäädännön kautta. Tavoiteltavien **alueellisten vastuumuseoiden osalta vahvuus on siinä, että palveluverkkoa yritetään luoda tasapuolisemmaksi** (esim. kulttuuriympäristö) koko maan osalta ja kulttuuriympäristötehtäviä tekevien vastuumuseoiden lainsäädännöllisesti hieman epäselvä viranomaisrooli saadaan kirjattua myös lakiuudistuksin. Vastuumuseoiden vahvuuksina on edelleen toimijoiden alueellinen asiantuntijuus, tietovarannot ja verkostot.

Ohjelmassa on kirjattu niin, että Opetus- ja kulttuuriministeriö päättää vastuualueista museon ylläpitäjän hakemuksen perusteella. Museopoliittinen ohjelmaehdotus ei avaa sitä kuka tai/mikä taho hakee vastuualue museon

nimikettä? Mitkä ovat kriteerit valinnalle? Vastuualueina hahmollaan ylimaakunnallisia alueita – onko tavoitteena vähentää nykyisten maakunta ja aluetaidemuseoiden määrää ja lisätä tehtäviä resursoimatta? Jo nyt tiedetään, että VOS-uudistus muuttaa jakoperusteita ja jakajia on enemmän olemassa olevalle rahoitukselle. MuPon ohjelmaehdotukset ja toimenpiteet laajentavat edelleen alueellisten toimijoiden tehtäväkenttää. *"Nykytilanteesta poiketen rahoitus tulee jatkossa määräytymään alueellisen vastuumuseon hoitamien tehtäväkokonaisuuksien perusteella"*. Kuinka määritellään tehtäväkokonaisuudet niin, että ne todella ovat realistisia verrattuna resursseihin?

Näyttää myös siltä, että alueellisten vastuumuseoiden tulevaisuus riippuu paljon valtionosuusjärjestelmän (VOS) uudistuksesta sekä kunta- ja maakunta uudistuksesta. Tämän ehdotuksen perusteella ei oleellisesti hahmotu, miten alueelliset vastuumuseot tulevat toimimaan ja kantamaan vastuunsa uudessa rakenteessa. Vastuun määrä kuitenkin kasvaa. Huolena on, että yhä laajenevia tehtäviä ja vastuita kirjataan vastuumuseoiden tehtäviksi, mutta vastaavasti henkilöresurssit ja rahoitus eivät muutu. Esimerkiksi monissa nykyisissä aluetaidemuseoissa ammatillisen henkilöstön määrä ei ole kasvanut sitten 1980-luvun aluetaidemuseoverkon luomisen. Toimintaan on tullut koko ajan uusia alueita, joissa työtä on vaan jaettu, mutta museopedagogia, yleisötyö, yhteisöt, osallistaminen, yhä enemmän nettimaailmassa tapahtuva toiminta vaatii lisävoimia ja koulutusta.

Yksi epäselvä osuus on museokentän muiden ammatillisten yksikköjen puuttuminen kokonaiskuvasta, mutta harrastajavoimin toimivista kotiseutu ym. museoista on oma kappaleensa kehittämissuunnitelmassa. Tässä luvussa ja koko ohjelmassa ei juurikaan puhuta kuntien ylläpitämistä kaupunginmuseoista, ja muista pienistä ammatillisesti toimivista taide- ja erikoismuseoista. Sen sijaan tavoitteeksi asetetaan monissa paikoissa nykyistä suuremmat ja toimintakykyisemmät museoyksiköt.

6 Kestävyyttä ja joustavuutta rahoitukseen

Museoilla on vahva yhteiskunnallinen rooli, joten yhteiskunnallisen ja demokraattisen rahoituksen osuuden pitäisi olla edelleen suuri. Sillä taataan arvoriippumattomuus ja eturyhmien puuttumattomuus. Perusrahoituksen riittävä turvaaminen on oleellista.

Ongelmana on erikoisesti museosektorin kustannerakenteen vinoutuminen parin viime vuosikymmenen aikana: kiinteät menot (henkilö-, kiinteistö- ja atk-kulut kokonaisuudessaan) ovat kasvaneet koko ajan suhteessa. Nykyisellään pienemmät maakunta- ja aluetaidemuseomuseot tuottavat marginaalisilla varoilla kaiken toiminnat. Yhteistyöllä muiden museoiden kanssa on jo saavutettu synergiaa tuotantokustannusten jaossa, ja asiantuntijuuden jakamisessa. Mutta kehityskulku on huolestuttava, eikä yhteistoiminnalla voida ratkaista tätä ongelmaa.

Ohjelmaehdotuksessa puhutaan jo nyt yksityisen rahoituksen merkittävästä roolista museoiden rahoituksessa, mikä ei pidä paikkaansa pienempien

kaupunkien/paikkakuntien todellisuudessa. Sponsorointi ja rahalahjoitukset menevät pääsääntöisesti suurille museoille. Ehkä lahjoitusten verovapaus edistäisi yksityisen rahoituksen saatavuutta.

Hankeavustukset, joihin MuPo:n ohjelmaesityksessä viitataan, voivat paikata ja auttaa museoita pääsemään eteenpäin kohdennetusti ja edistämään siten museon kehittymistä omalla erikoisalueellaan. Priorisoinnista ja profiloitumisesta tässäkin on kysymys: mihin kannattaa laittaa erikoismäärärahoja, niin että saavutetaan suurin mahdollinen vaikuttavuus ja hyöty museotyölle.

Erilaiset palvelumaksut, ammatillisen työn maksullisuus yms. tuotteistuksella saadaan rajallisesti varoja. Kehittävää ja tehostamista hinnoittelupolitiikassa löytyy. Olisi hyvä, jos museosektorin hinnoittelupolitiikka olisi yhtenäinen, jolloin luotaisiin jatkuvuutta ja tunnistettavuutta kaikkialla. Hyviä käytänteitä, ideoita voitaisiin jakaa museosektorin sisällä, niin että niistä syntyisi yhteistä hyötyä.

Yleisesti Museopoliittisesta ohjelmaehdotuksesta

MuPo linjaa oleellisia asioita koko museosektorin haasteista ja tavoitteista seuraaville vuosikymmenelle. Yhteistoiminta, strateginen suunnitelmallisuus, profiloituminen, digitalisaatio, kokoelmien monitasoinen käyttö, hyvät käytänteet, liikkuvuus, koulutus, osallistuminen ja osallistaminen, uusien toimintamallien löytäminen ovat museosektorin vastauksia muuttuviin olosuhteisiin ja tarpeisiin. Yhtälailla museopoliittisen ohjelman periaatteiden ja kehittämiskokonaisuuksien toimenpiteiden toteuttaminen vaatii erikokoisilla ja erilaisin resurssein varustetuilla museoilla hieman erilaisia lähestymistapoja tai kohdentamista.

Näyttelytoimintaa koskevia asioita ei ohjelmassa ollut kovinkaan paljoa. Toisaalta, kun periaatteita kokoelmien käytön, yhteisöjen osallistamisen ja yhteiskunnallisesti tärkeiden aiheiden keskusteluun nostamisen osalta voi suoraan linjata myös näyttelytoiminnan kehittämiseen.

Lappeenrannan museot

Leena Rätty
vs. museotoimenjohtaja
leena.raty@lappeenranta.fi, puh. 040 5264120